

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL II.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő
Deák Péter

Írta

Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György, Kőhalmi László,
Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József, Szabados Tamás,
Vékás Lajos

ISBN 978 963 454 908 6

Kiadja az Akadémiai Kiadó
1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.
www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

© Deák Péter, Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György,
Kőhalmi László, Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József,
Szabados Tamás, Vékás Lajos, 2024
© Akadémiai Kiadó, 2024

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Harmathy Attila (1937–2022), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja

Harmathy Attila, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az Alkotmánybíróság volt tagja, professor emeritus 1937. április 20-án született Budapesten, és 2022. augusztus 30-án hunyt el ugyanitt. A Magyar Tudományos Akadémia 1993. május 10-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjává, székfoglaló előadását 1994. április 22-én tartotta „Az állam gazdasági szerepvállalásának jogi tükröződése” címmel. Rendes taggá 1998. május 4-én tartott közgyűlésén választotta az Akadémia, székfoglaló előadását 1999. április 29-én „A magyar polgári jogról 1999-ben” címmel tartotta. Mindkét székfoglaló előadás nyomtatásban is megjelent.

Harmathy Attila 1993 és 1995 között a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárhelyettese, 1996 és 1999 között pedig alelnöke volt.

Harmathy Attila számos magas hazai és külföldi kitüntetést és díjat kapott. 1992-ben a „Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje”, 1997-ben a Francia Becsületrend tiszti fokozata („Ordre National du Mérite – Officier”), 2007-ben pedig – kilenc éven át betöltött alkotmánybírói tevékenysége lejártakor – a „Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal” kitüntetésben részesült. 1995-ben Deák Ferenc-díjjal, 1999-ben Szent-Györgyi Albert-díjjal tüntették ki. 2012-ben elnyerte a Széchenyi-díjat, 2019-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia legmagasabb tudományos elismerését, az Akadémiai Aranyérmet vette át. 2015-ben mind a Pécsi Tudományegyetem, mind alma matere, az Eötvös Loránd Tudományegyetem díszdoktorává (doctor honoris causa) avatta. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem 2007-ben az egyetem által adományozható legmagasabb elismeréssel, az Eötvös-gyűrűvel tüntette ki. Öt évvel ko-

rábban az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara Lippay-díjjal ismerte el érdemeit. Kollégái, pályatársai és kiemelkedő tanítványai két emlékkönyvet is kiadtak (2003-ban és 2007-ben) tiszteletére.

Harmathy Attila 1955-ben érettségizett Debrecenben. Még ebben az évben felvették az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára. 1959-ben „summa cum laude” minősítéssel avatták az állam- és jogtudományok doktorává. 1959 és 1960 között a Magyar Külkereskedelmi Bank, 1960 és 1962 között pedig a Malév jogtanácsosa volt.

Harmathy Attila tudományos kutatói pályája a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetében indult, 1962-ben lett itt tudományos munkatárs. Az Eörsi Gyula által vezetett Polgári Jogi Osztály volt első műhelye, itt írta első szerződési jogi tanulmányait. 1964 és 1967 között Strasbourgban a Faculté internationale de droit comparé kurzusain vett részt, diplomáját 1967-ben vette át. 1972-ben szerezte meg az állam- és jogtudományok kandidátusa címet, és 1981-ben védte meg akadémiai doktori értekezését.

Harmathy Attila közel hatvan éven át oktatott az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, előbb a Római Jogi Tanszéken, majd a Polgári Jogi Tanszéken.

Marton Géza, a Kossuth-díj I. fokozatával 1957-ben kitüntetett professzor, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja felkérésére Harmathy Attila már hallgató korában római jogi órákat tartott. Az általa vezetett római jogi gyakorlatok, szemináriumok a kar hallgatói körében általános elismertségnek örvendtek. Halála előtti utolsó, sajnos már csak online közvetített előadását „Személyes és meghatározó emlékek Marton Gézáról” címmel 2022. június 10-én a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által szervezett Marton Géza Emlékkonferencián tartotta. Ezzel is bizonyította, hogy jól ismerte a romanista és civilista Marton Géza munkáit, különös tekintettel Marton felelősségi tanára.

Közel öt évtizeden át a Polgári Jogi Tanszék volt Harmathy Attila tudományos otthona: 1974-ben lett docens, 1982-ben nevezték ki egyetemi tanárnak. A rendszerváltást követő esztendőkből megnyílt lehetőségekkel élve a Polgári Jogi Tanszék az ő tevékeny közreműködésével kapcsolódott be nemzetközi közös kutatási projektekbe elsősorban angol és német kutatóintézetekkel együttműködve.

Harmathy Attila 1990 és 1993 között az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának dékánja volt. E tisztségében a maga szelíd határozottságával vezette át az intézményt az új követelmények világába. Komoly szakmai kihívást jelentett számára az Állam- és Jogtudományi Kar posztgraduális képzésének megszervezése, mely feladatnak nagy hozzáértéssel és példamutató

odaadással tett eleget. A doktoranduszok igényes dolgozatait megjelentető kötetek ékesen bizonyítják e munkájának maradandó sikerét. A Polgári Jogi Tanszék több jelenlegi oktatója is ebből az iskolából indult eredményes tudományos pályáján.

Harmathy Attila 1985-től több cikluson át az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának alelnöke volt, 2015-ben e bizottság elnökévé választották. 1990 és 1993 között a Tudományetikai Bizottság tagja volt, és ezekben az években ellátta a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) titkári teendőit is. 1994 és 1995 között a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) tagjaként működött, 1995 és 1998 között pedig a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsának elnöki tisztét látta el. Akadémiai tisztségei mellett tagja volt a Nemzetközi Összehasonlító Jogi Akadémiának, amely 1998-ban alelnökévé választotta. Tagja volt továbbá a Nemzetközi Kereskedelmi és Fogasztói Akadémiának, valamint az 1988-ban alapított Európai Akadémiának (Academia Europaea). 2003-ban az UNIDROIT igazgatótanácsának tagjává választották.

Harmathy Attila 1975-ben vendégkutató volt a cambridge-i Clare College-ban. Később számos vendégprofesszori meghívásnak tett eleget. 1988-ban a berkeley-i Kaliforniai Egyetemen, két alkalommal, 1993-ban és 1996-ban az Aix-en-Provence-Marseille-i Egyetemen, 2002-ben az Université Panthéon-Assas Paris II-n, 2003-ban a University of Iowan és 2007-ben a Louisiana State Universityn volt vendégprofesszor. Emellett számos európai és amerikai egyetemen és kutatóintézetben tartott előadást.

Harmathy Attila jogászai gyakorlati pályafutásának csúcspontja kétségtelenül alkotmánybírói működése volt. 1998 decemberétől 2007. április 20-ig, hetvenedik életévének betöltéséig volt tagja e magas bírói testületnek. Pályája során több kodifikációs munkálatban is meghatározó szerepet vállalt, így meghatározó módon részt vett az 1959-es Ptk. 1977-es novellájának és az MTA-törvénynek az előkészítésében. 1998-ban az új Polgári Törvénykönyv, a 2013. évi V. törvény kidolgozására létrehozott kodifikációs bizottság elnöke lett. Ezt a tisztséget 1999-ig viselte. Lemondása azért vált szükségessé, mert 1998 decemberében az Alkotmánybíróság tagjává választották.

Harmathy Attila tudományos munkássága még az Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetében indult. 1974-ben jelent meg első monográfiája a közreműködőért való felelősségről. Ez a munka magas színvonalon mutatja fel a korszak magyar magánjogtudományának általános erényeit: a történeti szemlélet és a jogösszehasonlító módszer alkalmazását. A múlt század hatvanas és hetvenes éveiben megjelent fontos magyar polgári jogi művek közös vonásaiként említhetjük ezeket az alkotói módszertani jegyeket, amelyek előnyösen árnyalták a jogdogmatikai elemzést. Ezért is mondhatjuk,

hogyan az ezekben az években napvilágot látott legjobb polgári jogi monográfiák nívója lényegesen magasabb volt, mint a korabeli magyar jog, a magántulajdon nélküli magánjog minősége. Harmathy Attila könyve fél évszázad távlatából szemlélve is e jogtudományi irány termésének legjobbjai között említhető. S egyben megmutatja kutatási módszerének egyik általános, egész pályáján felismerhető értékét: a jogi szabályozás mögötti társadalmi mozgások keresését. Így például a közreműködőért való felelősség jogi kérdéseinek vizsgálata előtt a társadalmi munkamegosztás és a kooperáció törvényszerűségeit taglalja. Ez a szemléleti attitűd jellemzi Harmathy Attila további nagy ívű tudományos pályáját, közel négyszáz tudományos dolgozatát, szóljanak azok a közigazgatási szerződésről, a gazdaságirányítás szerződésekre gyakorolt hatásáról, a polgári jogi szabályozás korlátairól, a közjog és a magánjog viszonylagossá vált határaitól, a polgári jog és az alkotmányos elvek viszonyáról és megannyi más problémáról. Tanulmányai vezető angol, német és francia folyóiratokban is megjelentek, és elismerő visszhangot váltottak ki. A témák felsorolása helyett emeljünk ki egy vezérmotívumot, amely szinte a kezdetektől haláláig végigkísérte Harmathy Attila tudományos tevékenységét: az állam szerepét a magánjogi viszonyokban. Ez volt az a témakör, amelyben meg tudta ragadni a magánjogi szabályozás változásait az elmúlt két évszázadban. Legutolsó, közvetlenül halála előtt megjelent angol nyelvű dolgozata is ezt a gondolatkört taglalta. Amikor az e tanulmányáról készült különlenyomatokat kézbe vette, rezignáltan állapította meg: a tervezett összefoglalásra már nem lesz elég ideje. Megállapíthatjuk mégis: a résztanulmányokban hátrahagyott mű is megkerülhetetlen kiindulópontja lesz a magánjog utolsó kétszáz évének fejlődési tendenciáit kutatóknak.

Az életének 86. évében elhunyt Harmathy Attila gazdag életműve a jogtudomány és a jogászképzés iránti elkötelezettségről tanúskodik. Követendő példa a Magyar Tudományos Akadémián végzett, nagy hozzáértésről és rendkívüli áldozatkészségről bizonyosságot tevő munkássága is.

Hamza Gábor – Vékás Lajos